

Redovisning av Tema Skolans arbetsliv - en temasatsning åren 2003 - 2006

Bakgrund:

Beslut om att inrätta temat Skolans arbetsliv togs i juni 2002. Temat startade verksamheten 2003 och upphör i och med utgången av 2006. Innan beslutet om nedläggning av Arbetslivsinstitutet kom var planerna att vissa delar av temats verksamhet skulle leva vidare vid Arbetslivsinstitutet i Malmö, nämligen forskning om skolans arbetsliv, webbplatsen www.skolliv.nu och Skolmiljö 2000 - en modell för systematiskt arbetsmiljöarbete med ett enkätverktyg som kostnadsfritt har erbjudits skolorna. För närvarande (dec - 06) förs överläggningar med Skolverket och Högskolan Halmstad om övertagande av enkätverktyg och webbplats.

Kort historik:

Redan hösten 1999 startades ett forskningsprogram med inriktning på skolan, programmet Skolliv. Detta fungerade framför allt som en forskarskola med åtta doktorander. Kunskapsspridning och kontakter med målgrupperna var också viktiga inslag i verksamheten. Som exempel på detta kan nämnas att webbplatsen byggdes upp redan innan programmet bildades, med ambitionen att förse verksamma inom skolan med aktuella forskningsresultat, anpassade till målgruppen.

Syftet med Skollivsprogrammet var att utveckla nya forskningsområden, inte att förstärka de delar där ALI redan bedrev forskning, exempelvis inom den fysiska skolarbetsmiljön (buller i skolan, elevers datormiljö etc.). Denna nya forskning skulle knyta till sig välrenommerade skolforskare från forskningsinstitutioner utanför ALI via avtal om deltidstjänst på ALI. Så skedde också. Forskningsprogrammet utarbetades av dessa forskare efter samråd med representanter för skolans aktörer, och fokus skulle ligga på de förändringar som skett inom skolan under 1990-talet och deras konsekvenser för dem som arbetar i skolan. Forskarskolans doktorandprojekt har också haft denna inriktning.

Sommaren 2002 beslutades alltså om att inrätta temat Skolans arbetsliv, som skulle ersätta forskningsprogrammet Skolliv. Samtidigt lades den skolforskning med fokus framför allt på den fysiska arbetsmiljön i skolan som legat utanför programmet (se ovan) in i temat, och uppdraget på kunskapsspridning intensifierades. Det innebar konkret att forskningsområdena utvidgades kraftigt, likaså tvärvetenskapligheten, och fokus på kunskapsförmedling och andra former av dialoger med skolans aktörer fick större betydelse.

Temats verksamhet

Sammanfattande kan sägas att temat har haft fyra verksamhetsområden: forskning, kunskapsspridning, utveckling och utvärderingsuppdrag.

1. Forskning

Förutom doktorandernas avhandlingsprojekt pågår och har inom ramen för temat Skolans arbetsliv pågått forskning inom flera områden. Som exempel kan

anges buller i skolan, datorrelaterade besvär hos elever, mobbning och könstrakasserier bland eleverna, lärares och skolledares strategier och arbetssituation i samband med skolförändringar, aktionslärande med forskarstöd som en metod att öka lärarprofessionalism, lärares yrkeskunskaper. Förteckning på vad som publicerats inom ramen för temat Skolans arbetsliv, se bilaga. Vad gäller doktorandernas avhandlingsprojekt är sju avslutade, två färdiga men disputation sker i början av 2007, tre blir klara senare under 2007 och en vår 2008. Förseningarna beror på föräldraledigheter.

2. Kunskapsspridning

Detta område har varit ett prioriterat i temats verksamhet. **Webbplatsen** www.skolliv.nu och det nyhetsbrev som i anslutning till denna utkommit en gång per månad har här varit en central aktivitet. Här har information och rapporter om allt nytt som skrivits om skolans arbetsliv samlats och lagts ut antingen i länkform eller som sammanfattningar. Materialet har omfattat både det som ALI producerat och sådant som kommit från andra myndigheter och organisationer. Webbplatsen har besökts av 500 personer dagligen i genomsnitt.

Kunskap har också spritts genom **broschyrer och böcker** riktade till skolpersonal och elever. Skollivs båda arbetsmiljöbroschyrer, en för elever och en för skolpersonal har beställts i sammanlagt ca 150.000 ex.

Populärvetenskapliga böcker som givits ut är

Att så för framtiden (2005) Att utveckla skolan med kulturanalys,

Skolans arbetsmiljöhandbok (2005) Lättillgänglig bok om skolans arbetsmiljö,

Rapporter från ett skolgolv (juli 2006) Lärare berättar om sin

vardagsverklighet med kommentarer av forskare,

Skolliv - om skolan som arbetsplats (nov 2006) Redovisning av Skollivs forskning.

Utbildnings- och seminarieverksamhet är ett annat sätt att förmedla kunskap på. Temat Skolans arbetsliv har anordnat flera utbildningsdagar för skolpersonal, en 5-poängsutbildning om mobbning i samarbete med Högskolan i Halmstad, arrangerat arbetsmiljö- och elevskyddsutbildningar, anordnat ett antal egna konferenser och medverkat vid många andra kurser och konferenser. Temat har också fyra gånger haft egen utställningsmonter i samband med den stora skolmässan Skolforum som årligen äger rum på Stockholmsmässan. Vid 2006 års Skolforum var temat arrangör tillsammans med Vetenskapsrådet aktiviteten Kunskapstorget och medverkade där med 14 olika föreläsningar. En omfattande utbildningsaktivitet har utgjort seminarieriet *Att leda eller att ledas*, där 130 personer från 27 kommuner under sammanlagt 18 dagar, fördelat på nio tillfällen under tre år, fått möta olika skol- och arbetslivsforskare, dels Skollivs egna forskare, men också framstående skolforskare både från svenska universitet och från England och Tyskland. Deltagarna har både fått lyssna på föreläsningar och ha en dialog med forskarna.

Ett framgångsrikt verktyg för kunskapsspridning har varit de **nätverk**, som varit en viktig del från starten. Skollivs forskningsområden växte

fram som en följd av de rådslag med skolledare, lärare och elever som anordnades vid ALI våren 1999, och deltagarna vid dessa rådslag sedan dess träffats och blivit ett levande nätverk. Ett annat viktigt nätverk har varit ERFA-gruppen, som består av representanter för de olika myndigheter och organisationer som har ansvar för barn och ungdom. Referensgruppen med arbetsmarknadens parter på skolområdet har också varit ett mycket viktigt nätverk för temat. Dessa tre nätverk har, tillsammans med de möten i form av seminarier och konferenser som Skolliv anordnat, också varit viktiga inslag för att åstadkomma dialoger mellan forskare och praktiker och därigenom skapa en större förståelse mellan dessa båda grupper.

3. Utvecklingsprojekt

En av temats satsningar har varit att utveckla ett enkelt *redskap för systematiskt arbetsmiljöarbete* som hjälp för skolorna. Modellen *Skolmiljö 2000* utvecklades på ALI före Skollivs tillkomst, men Skolliv har tagit fram ett digitaliserat enkätverktyg för att underlätta kartläggningen av skolans arbetsmiljö. Hösten 2006 använde ungefär 10% av landets skolor detta i sitt arbete. Alla enkätsvar har samlats i en databas, där forskare kan gå in och studera hur skolans arbetsmiljö förändrats över tid. Till enkätverktyget hör ett omfattande material om Skolmiljö 2000 som har funnits tillgängligt på webbplatsen www.skolliv.nu.

Temat har utbildat och handledt personalen på fem skolor i Stockholmsområdet i *kulturanalys*, som är en modell att utvärdera och förbättra den enskilda skolan. Projektet var treårigt och redovisas i boken *Att så för framtiden (2005)*. Som ett exempel på att metoden är framgångsrik kan nämnas att en av skolorna fick utmärkelsen ”Stockholms bästa skola” under sitt tredje år med metoden.

3. Utvärderingsprojekt

År 2000 fick programmet Skolliv av Utbildningsdepartementet i uppdrag att utvärdera det stora utvecklingsprojektet *Attraktiv skola*, som parterna på skolans arbetsmarknad, skolmyndigheterna och Utbildningsdepartementet gemensamt beslutade om som ett led i att utveckla skolans organisation och göra skolan som arbetsplats mera attraktiv. 34 kommuner deltog i projektet, som avslutades våren 2006. I september 2006 lämnade ALI in sin slutrapport över projektet.

Skolliv har också på uppdrag av Helsingborgs kommun utvärderat en utbildningssatsning i form av Mastersutbildning i aktionslärande för 75 lärare. Resultatet kommer i en licentiatavhandling våren 2007.

4. Internationell verksamhet.

Från 2003 har en person från temat Skolans arbetsliv varit svensk representant i arbetsgruppen *Mainstreaming OSH into Education* och bidragit med goda exempel i den samling av metoder för ett gott arbetsmiljöarbete i skolan som Europeiska Arbetsmiljöbyrån har utarbetat. Skolmiljö 2000-modellen finns med här, likaså studiematerialet Hörselhälsa. Skolliv har också medverkat med föreläsningar på konferenser anordnade av Europeiska Arbetsmiljöbyrån.

Temats betydelse för skolans arbetsliv

Vilka effekter kan denna satsning på skolan sägas ha haft? Detta var en fråga som skulle ha belysts under år 2007, om Arbetslivsinstitutet inte lagts ner. Även om den möjligheten hade funnits, är det inte så säkert att den enkelt kan låta sig besvaras. Viss kvantitativt mätbart material finns, men de direkta effekterna är svåra att avläsa. Det kan dröja länge innan man kan se nyttan med t.ex. forskningen, som ju omfattat störst resurser Webbplatsen har besökts av 500 dagligen, vilket kan betyda att många i skolan vant sig vid att regelbundet besöka webbplatsen och skaffa sig kunskaper om skolans arbetsmiljö. Många har också hört av sig och yttrat sig mycket positivt om webbplatsen. Överhuvudtaget har Skolliv fått många brev och telefonsamtal från skolpersonal genom åren, vilket borde innebära att man sett verksamheten som en resurs.

Broschyerna om skolans arbetsmiljö för elever och för personal har aktivt beställts av många. Det kan ju tolkas som att mödorna med att sprida kunskap har haft effekter, eftersom dessa broschyrer efterfrågas i så stor utsträckning. En analys av beställningarna visar att ca 25 % av alla lärare har beställt material från oss. Nästan exakt 100 000 elevbroschyrer och nära 50 000 vuxenbroschyrer har vi skickat iväg.

Enkätverktyget som funnits tillgängligt sedan våren 2003 används idag regelbundet av ca 10 % av alla skolor. Under de två senaste åren har man ej aktivt kunnat marknadsföra det. Dels byggdes enkätverktyget om, vilket tog längre tid än beräknat, dels skulle Skolliv läggas ner 2006 och det tog tid innan beslutet kom att ALI Syd skulle ta över enkätverktyget. I den nya situation som har uppstått i och med Arbetslivsinstitutets nedläggning är det osäkert om enkätverktyget kommer att överleva. Förhandlingar pågår dock med Skolverket om ett övertagande, och vi hoppas på detta. Om något av det Skolliv gjort kommer att ha goda effekter på skolans arbetsmiljö, är det Skolmiljö 2000 med enkätverktyget. Studier av material som ligger i den databas som omfattar alla gjorda enkäter visar att arbetsmiljön har förbättrats markant i skolorna mellan det första och det andra tillfället enkäterna gjordes.

En kvarstående effekt av satsningen på Skolliv kan bli att ett nytt vetenskapsområde, Skolans arbetsliv, har etablerats. Grunden till detta vetenskapsområde är då den forskning som temat Skolans arbetsliv tagit fram.

Därmed avslutar jag min redogörelse för Skolliv

Stockholm den 5 december 2006

Märit Sjögren